

Pindarjevo življenje v *vitah* in v sholijah k njegovemu pesništvu

Vid Snoj

Filozofska fakulteta, Oddelek za primerjalno književnost in literarno teorijo, Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana
<https://orcid.org/0000-0001-9128-9919>
vid.snoj@ff.uni-lj.s

Pindarja so na prvo mesto v kanonu grških lirskih pesnikov postavili aleksandrijski knjižničarji. Postal je prvak med liriki, čeprav se v spevih v čast zmagovalcem na športnih igrah, tistem delu svojega pesništva, ki se je edini ohranil skoraj v celoti, ne kaže kot zgled metrične regularnosti. Poleg tega je Pindarjeva pesniška govorica že njegovim rojakom kljub njihovi ljubezni do mere, umerjenosti in jasnosti veljala za temno. O tem, da je Pindarjevo pesništvo oziroma tisto, na kar se nanaša, potrebno razlage, je govoril tudi sam. Po drugi strani se je že pri Grkih pojavila razlaga pesnikovega dela z njegovim življenjem. Povezovanje dela z življenjem se je začelo v vitah, ki so bile, kar zadeva pesnike iz arhajskega obdobja, zapisane šele več stoletij po njihovi smrti in so postale svojevrstna literarna zvrst. Ob pičlosti kakršnegakoli drugega gradiva se pri lirskih pesnikih opirajo zlasti na njihove prvoosebne izjave. Poglavitna poteza vit je zato izvleka življenja iz dela, portret človeka, na katerega daje sklepati njegovo delo samo. V Pindarjevih vitah tako izstopa njegova pobožnost. Na biografiziranje z neizogibnimi fikcijskimi potezami pa naletimo tudi v sholiastičnem pisanju o Pindarjevem pesništvu, ki prav tako izhaja iz Aleksandrije. Vendar se (iz) najdeni življenjepisni podatek, ki v vitah učinkovito pomaga graditi anekdotično-legendne zgodbe, v sholijah obrne in postane ključ za odklepanje teksta.

Ključne besede: starogrško pesništvo / Pindar / razumevanje pesništva / pesniške vite / sholije

Pindarja so na prvo mesto med svojimi lirskimi pesniki postavili Grki sami.¹ Tako kot druge kanone so tudi kanon lirikov verjetno v 3. stoletju pr. Kr. izoblikovali aleksandrijski učenjaki, ki so Pindarja dali na čelo deveterice izbranih, pred Alkmana, Sapfo, Alkaja, Anakreonta, Stezihorja, Ibika, Simonida in Bakhilida. Na aleksandrijskem popisu se je znašlo sedemnajst Pindarjevih knjig, ki so zajemale hvalnice, pajane,

---

¹ Razprava je nastala v okviru raziskovalnega programa P6-0239, ki ga je iz državnega proračuna sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

ditirambe in druge njegove pesniške zvrsti. Od njih so do nas prišle le štiri knjige epinikijev. Te obsegajo speve v čast zmagovalcem na olimpijskih, pitijskih, nemejskih in istmijskih igrah, čeprav je zadnja izmed njih očitno nekoliko okrnjena; z neokrnjenimi istmijskimi slavospevi je še imel opravka bizantinski učenjak Evstatij v 12. stoletju (prim. Currie in Rutherford 31). Za drugimi kanoničnimi liriki ni, nasprotno, ostala niti ena sama knjiga v celoti.

Pindar je postal prvak med grškimi liriki kljub kričeče očitni iregularnosti. Poznejšo pesniško in preučevalsko recepcijo Pindarja na Zahodu je močno zaznamoval véliki rimski pesnik Horacij, ki v odi, posvečeni Pindarju, pravi:

monte decurrens velut amnis,
imbresquem super notas aluere ripas,
fervet immensusque ruit profundo
Pindarus ore,
laurea donandus Apollinari,
seu per audaces nova dithyrambos
verba devolvit numerisque fertur
lege solutis
seu deos regesque canit ...²

Kot reka, ki z gore dol teče,
od déžja narasla čez znane bregove,
Pindar besni in iz globokih ust strmoglavlja
neizmeren,
venec Apolonov si zasluži,
naj v drznih ditirambih nove
besede vali in je od mer nošen,
osvobojenih zakona,
naj bogove in kralje opeva ...

(Od. 4,2,5–13)

Pindarjevi epinikiji imajo značilen triadni kitični ustroj, strofe in anti-strofe, ki jih sklepajo epode, vendar nimajo stalnih stopic. Vsaka strofa pozna svoje stopične kombinacije, ki jim simetrično ustrezajo tiste v parni antistrofi, in vsaka epoda spet svoje, s katerimi respondirajo stopične kombinacije v drugih epodah istega slavospeva. Te kombinacije niso ustaljene oziroma »zakonite«, ampak se menjavajo iz slavospeva v slavospev. Poleg tega je neenakomeren, iregularen tudi Pindarjev pesniški stavek. Dolgi, iz več povedi zloženi stavki se izmenjavajo s čisto

---

² Horace 220–222. Moj prevod.

kratkimi in pri tem prestopajo ne samo vrstice, ampak tudi kitice. Na podlagi opažanj, ki jih je o *austeré harmonía*, »rezkem skladanju«, že v antiki zapisal Dionizij iz Halikarnasa, je Franz Dornseiff Pindarjevo skladnjo posrečeno opisal kot *harte Fügung*, »trdo skladje«, v katerem besede pogosto stojijo brez veznikov in členkov kakor stebri (prim. Dornseiff 85–96). Navsezadnje pa je Pindarjeva pesniška govornica, v kateri vrh tega mrgoli sestavljenk in novotvorb, kljub siceršnji grški ljubezni do mere, umerjenosti in jasnosti že njegovim rojakom v antiki veljala za temno. Pindar sam pravi:

πολλά μοι ὑπ'
ἀγκῶνος ὠκέα βέλη
ἔνδον ἐντὶ φαρέτρας
φωνάεντα συνετοῖσιν· ἐς δὲ τὸ πᾶν ἑρμανέων
χατίζει.³

Mnogo pod
roko v tulcu
imam urnih puščic,
ki govorijo razumnim; a za celoto je razlagalcev
treba.

(Ol. 2,83–86)

Pindar je dobro vedel, da njegove besedne puščice, izstreljene proti tistemu, o čemer se navadno, ker se ne da, tudi ne govori, ne govorijo vsem, ampak samo tistim, ki so razumni, se pravi zmožni razumevanja (*synetoí*), a da je za vse, za celoto (*es tò pàn*) tega, na kar meri,⁴ ali njegovega pesniškega rekanja sploh, hkrati potrebna razlaga. Ali pa razlago terja, kot tu prav tako lahko razumemo *tò pàn*, celota tega, kar je (čemu

³ Snell–Maehler 11–12, zv. 1; prim. Senegačnik 31. Pindarjeve verze po Snellovi in Maehlerjevi izdaji prevajam sam, v opombah pa napotujem tudi na slovenski prevod, delo Braneta Senegačnika. Senegačnikov prevod Pindarjevih epinikijev in izbranih fragmentov, opremljen z uvodi v epinikije, opombami in obširno študijo, je za Slovence referenčno delo, kar zadeva Pindarja.

⁴ Na to, da *tò pàn* v »Drugem olimpijskem slavospjevu« nikakor ni *hoi polloi*, »večina ljudi«, »množica«, »ljudstvo« ali kaj podobnega, kot prevaja kopica prevajalcev Pindarja v angleščino, ampak je kvečjemu lahko celota njegovega pesniškega »predmeta«, prepričljivo opozarja William H. Race (prim. Race 252 isl.). Takšno prevajanje se opira na izdajo Pindarjevega pesništva iz leta 1599, ki jo je pripravil Paulus Stephanus (ali Paul Estienne) in grški izvirnik opremil z latinskim prevodom v prozi. V njem za *es tò pàn* stoji *apud vulgus*, namreč da so razlagalci potrebni »pri ljudstvu« oziroma zanj. Ta prevajalska odločitev je imela »velikanske posledice za recepcijo Pindarja na Zahodu« (Hamilton 229).

je zavezano pesništvo). Kakorkoli že, naj ta beseda meri na prvo, drugo ali tretje: razlaga je *za celoto* potrebna večini, in kar zadeva Pindarjevo pesništvo, so Grki sami, njegovi sodobniki in poznejši rodovi, zvečine vsekakor potrebovali razlago, da bi razumeli. Pindarjevo pesniško rekanje je že med Grki terjalo hermenejo, prevod znotraj jezika, iz grščine v grščino. In že pri Grkih se je pojavila razlaga pesnikovega dela z njegovim življenjem, tudi in seveda še zlasti Pindarjevega.

Vite

Pindarjev *aión*, »življenjski vek«, je kakor zvezda v morju zvezd na nočnem nebu, ki so ugasnile, a k nam še zmeraj mečejo svojo svetlobo.

O Pindarjevem življenju vemo zelo malo. Niti letnica njegovega rojstva ni zanesljivo izpričana. Kot pravi izročilo, se je rodil leta 518 ali že 522 pr. Kr. v Kinoskefalah pri Tebah, največjem mestu celinskogrške dežele Bojotije. Morda je bil plemiškega rodu. Vendar edina priča za to ni nihče drug kot on sam. V »Petem pitijskem slavospevu« namreč Ajgide, sloviti rod iz Šparte in Teb, imenuje »moji očetje« (75),⁵ čeprav ni jasno, ali je govorec, ki to izreka v prvi osebi, on ali zbor, saj je prvoosebna izjava v grški zbornski liriki, ki ji pripada epinikij, včasih lahko izjava zbora. A tudi če je govorec Pindar sam, ni nujno, da z »mojimi očeti« meri na očete po krvi, ampak lahko da po »izbirni sorodnosti«.

Vsekakor je že tu očitno, da o Pindarjevem življenju govori predvsem njegovo pesništvo. Na njegovo življenje je nastalo več *vit*, več *življenj*.

Zelo verjetno je, da so življenja pesnikov v antiki začela nastajati kmalu po njihovi smrti ali pa, če so zgodaj zasloveli, že v času njihovega življenja. Iz časov od Homerja do klasičnega obdobja grštva v 5. stoletju pr. Kr. je malo zapisanega. Pesmi se tedaj (in še dolgo potem) zvečine niso brale, ampak poslušale, kdaj in kje so bile zapisane, je do vzpostavitve tekstne kritike v helenistični Aleksandriji le redko ugotovljivo, in prav pičlost kakršnegakoli pisnega gradiva iz arhajskih časov je verjetni razlog za zgodnji nastanek ustnih izročil o življenjih pesnikov, kot so Homer in Heziod, Sapfo in Stezihor, Simonid in Pindar: vez med njimi in njihovimi pesmimi bi se sicer pretrgala in pesmi bi postale anonimno blago (prim. Kivilo 207).

Življenjepiscem, ki so o arhajskih pesnikih začeli pisati stoletja pozneje, je bilo torej na razpolago malo pisnih virov. Pri roki niso imeli nobenih zapisov sodobnikov o življenjih teh pesnikov, nobenih podatkov

⁵ Snell–Maehler 95, zv. 1; prim. Senegačnik 170.

iz prve roke, drugače kot moderni biografi, ki lahko prebirajo dnevnik in pisma avtorjev, o katerih pišejo, pričevanja drugih o njih, časopise iz časa, v katerem so živeli, in zgodovinopisna dela o njem, kratka, razpolagajo z obilico rokopisnih in natisnjenih dokumentov, ki izvirajo od avtorjev samih ali pa iz drugih virov govorijo o njih in njihovem času. Ob raznih ustnih izročilih, tistem *hearsay*, ki gre zmeraj iz ušes v usta in med katerim to in ono dodaja mnogotero razumevanje, ter ob skromnih pisnih virih, kot so krajevne kronike ali, kar je pomembno v Pindarjevem primeru, sezname zmagovalcev na športnih igrah, katerim so se sčasoma začele pridruževati zapisane *vite*, je bilo za antične življenjepisce pesnikov daleč najpomembnejši vir pesništvo samo. V lirskem pesništvu, kakršno je Pindarjevo, so bile zanje še zlasti vabljive izjave v prvi osebi. Življenja pesnikov so »najzgodnejši primerki težnje, ki se je obdržala v zahodni misli« (Lefkowitz, *The Lives* 2), namreč *povezovanja pesnikovega dela z njegovim življenjem*.

Povrhu je pesniška *vita* postala literarna zvrst. V njej se pojavljajo bolj ali manj stalne prvine: pesnikov izvor, se pravi starši, člani družine in dežela ali ožja domovina, v kateri se je rodil, pesniško poklicanje kot opredeljujoči dogodek v njegovem življenju, njegovi učitelji, pesniška tekmovanja in iznajdbe, vezi z drugimi pesniki in sploh slavnimi ljudmi, razmerja do bogov in do mogočnejšev, potovanja ter kraj in narava smrti, posmrtna slava in včasih kult. Med pesniškimi *vitami* je mogoče prepoznati številne vzporednice, v katerih se izpolnjujejo zakonitosti literarne zvrsti. Lahko pa je v njih pri delu tudi mitski vzorec. Pesnika, recimo, lahko spor z oblastnikom požene v izgnanstvo, da do smrti potuje naokrog kot izgnanec, in kadar potem kakor mitski heroj, ki ga je smrt zaradi spora s kraljem kljub velikim delom, katera je opravil, pogosto doletela v izgnanstvu, doseže posmrtno slavo in morda celo čaščenje, navsezadnje sam postane novi heroj (prim. npr. Lefkowitz, »The Poet« 459–469; Currie 129–130).

Najstarejša pesniška *vita*, ki jo je o Homerjevem življenju ob koncu 6. stoletja pr. Kr. spisal Teagen iz Regija, je izgubljena; najzgodnejša ohranjena življenja pesnikov so šele iz helenističnega obdobja. O Pindarjevem življenju je sicer pisal že Hamaeleon v 4. ali 3. stoletju pr. Kr., vendar so iz antike prišle do nas tri poznejša Pindarjeva življenja, tako imenovane »Vita Vaticana«, »Vita Ambrosiana« in »Vita metrica«. ⁶ »Vita Vaticana« se je ob štirih knjigah Pindarjevih epinikijev, ki v isti

⁶ Za grški izvirnik vseh treh *vit* glej prvi zvezek Drachmannove izdaje antičnih sholij k Pindarjevemu pesništvu, str. 1–3 (»Vita Ambrosiana«), 4–8 (»Vita Vaticana«) in 8–10 (»Vita metrica«). Nekaj drobcev o Pindarjevem življenju je preživelo tudi na papirusu iz Oksirinha, datiranem okrog leta 200; izdal jih je Italo Gallo leta 1968.

ureditvi obstajajo v več rokopisih, ohranila v Vatikanski knjižnici in se po zadnjem uredilcu, bizantinskem učenjaku Teodulu Menihu iz 13. oziroma 14. stoletja, na Zahodu imenovanem Thomas Magister, imenuje tudi »Vita Thomana«. Nasprotno se je »Vita Ambrosiana« ohranila v rokopisu iz milanske Ambrozijeve knjižnice skupaj s prvimi dvanajstimi olimpijskimi slavospevi v ureditvi, ki je drugačna od vati-kanske in jo pozna samo ta rokopis. Od nekod je bila prepisana in postavljena pred besedilo slavospevov, glede na rabo uncialne verjetno zapisano v 4. ali 5. stoletju (prim. Irigoien 246), a so se za njo izgubile vse zgodnejše besedilne sledi. »Vita metrica«, ki jo v *Uvodu* v svoj zdaj izgubljeni komentar k Pindarju navaja Evstatij, pa je sestavljena iz enaintridesetih heksametrov. Nekoč je veljalo, da izhaja iz helenistične Aleksandrije, vendar po sodobnih domnevah ni mogla nastati prej kot šele v 3. stoletju (prim. Negri 217).

Med Pindarjevimi življenji, ki so torej po nastanku vsa močno oddaljena od časa njegovega življenja, se moderno pindaroslovje največkrat sklicuje na »Vito Ambrosiano«.

Na začetku »Vite Ambrosiane« piše, da se je Pindar rodil v vasi Kinoskefale (Pasje glave) na tebanskem ozemlju. Pindarjev oče se je imenoval Daifant ali Pagondas ali Skopelin in mati Kleodike ali Kledike, čeprav je bil Skopelin – kot izrecno poroča ta *vita*, da pravijo nekateri – morda njegov stric, ki ga je naučil igrati na piščal. Malo naprej *vita* dodaja, da je Pindar imel sina Daifanta ter hčeri Protomaho in Evmetido.

Imena staršev, razen imena Daifant, bi bila lahko povzeta iz neznanih Pindarjevih pesmi, lahko pa tudi iz pesmi njegovih manj slavni-h bojijskih rojakinj Mirte in Korine, ki so prav tako izgubljene. Poleg tega se je Pindarjeva žena po »Viti Ambrosiani« imenovala Megakleja, podobno kakor mati. Ime Megakleja pomeni nekaj takega kot »na veliko sloveča« in ime Kleodike ali Kledike toliko kot »upravičeno slavna«; obe, mati in žena, bi imeni lahko dobili po njem, slavnem pesniku, pesniku slavospevov, ki je na Homerjevi sledi opeval *kléa andrôn*, »slavo mož«. Ker so bili sinovi pri Grkih pogosto imenovani po starih očetih, je po drugi strani mogoče, da so jezična usta izročila poimenovala vnuka po starem očetu ali, narobe, starega očeta po vnuku. Sapfo v eni izmed svojih pesmi na primer označuje Kleido za *páís*, »sužnjo« ali »otroka«,⁷ in Kleida je v Sappina življenja stopila kot njena hči. V *Sudi*, bizantinski enciklopediji iz 10. stoletja, lahko preberemo, da je bilo tako ime

⁷ Fr. 133; za slovenski prevod primerjaj Sapfo 160.

tudi Sapfina materi (prim. Lefkowitz, *The Lives* 65).⁸ Da je Pindar imel hčeri, pa je morda izpeljano iz »Tretjega pitijskega slavošpeva«, v katerem govori o *koûrai*, »dekletih« ali »hčerah«, ki vzvišeni boginji Materi »skupaj s Panom pogosto pojejo pri mojih vratih« (78).⁹ In da jima je bilo ime Protomaha in Evmetida, bržkone prihaja od tod, da se ti imeni pojavita v Pindarjevi pesmi, od katere je ostal samo drobec, ob imenu njegovega očeta ali sina ali obeh – Daifant.¹⁰

Glede pesniškega poklicanja se »Vita Ambrosiana« sklicuje na Hamaeleona, po katerem je to Pindarja doletelo blizu Helikona. Podobno poklicanje, sploh prvo, za katero vemo, se je zgodilo že Heziodu. Kot sam pravi v proemiju *Teogonije*, so ga ob vznožju te bojotijske gore, ko je pasel ovce, nagovorile Muze in mu vdahnile »glas, da bi pel o prihodnjih in pel o preteklih dogodkih« (32; Heziod 8). Nasprotno se Pindar ob svojem poklicanju za pesnika ni srečal z Muzami. »Vita Ambrosiana« pripoveduje, da je nekje pri Helikonu šel na lov, in ko je utrujen zaspal, so mu med spanjem čebele v ustih zgradile satje. V Heziodovi *viti*, ki jo je ob koncu antike napisal novoplatonski filozof Proklos in potem, v 12. stoletju, v daljši različici povzel najplodovitejši bizantinski učenjak Janez Tzetzes, je rečeno, da je Heziod svoje srečanje z Muzami upesnil alegorično ali pa se mu ni zgodilo v budnosti, ampak v sanjah (prim. Lefkowitz, *The Lives* 62). Enako so ravnali poznejši pisci o Pindarjevem življenju: o čebeljem satju v ustih, ki se je kmalu znašlo tudi v življenjih drugih antičnih pesnikov, Menandrovem, Vergilijevem in Lukanovem, se je Pindarju samo sanjalo. Toda namig, ki ga v zgodbo razvije pripoved »Vite Ambrosiane«, izhaja iz Pindarjevega pesništva. Pindar sam pravi, da »cvet slavilnih hvalnic / od besede k besedi kot čebela pohiteva« (Pit. 10,53–54).¹¹ Pindarjev spev (*mélos*) je kakor čebela (*mélissa*), ki iz besed nabira med (*méli*) – med besed je tisto najizbornejše, cvet speva –, in njegovo petje se razcveta v »medenoglasnih spevih« (Nem. 11,18).¹² V Pindarjevi *viti* je zgraditev satja v ustih kot dogodek vpeljuje v pesništvo napesnjena na čebelji spev iz njegovega pesništva.

S pripovedjo o Pindarjevem pesniškem daru »Vita Ambrosiana« zavije v Atene. Tu spet najprej pusti različno govoriti svojim virom, češ, Pindarjev učitelj v Atenah se je, kot pravijo nekateri, imenoval

⁸ Po komentarju k »Viti Ambrosiani« iz knjige Mary R. Lefkowitz *The Lives of the Greek Poets* (61–69) povzeman večino kritičnih pripomb o njenih virih in vzporednicah z življenji drugih pesnikov.

⁹ Snell–Maehler 74, zv. 1; prim. Senegačnik 137.

¹⁰ Prim. fr. 94c, v Snell–Maehler 92, zv. 2.

¹¹ Snell–Maehler 114, zv. 1; prim. Senegačnik 202.

¹² Snell–Maehler 161, zv. 1; prim. Senegačnik 280.

Agatokles ali, kot trdijo drugi, Apolodor, nadaljuje pa s poročilom, da je Pindarju za čas svoje odsotnosti zaupal urjenje ditiramskih zborov in da je ta, čeprav še deček, nalogo izpolnil tako uspešno, da je zaslovel. Ta anekdotična zgodba je podobna zgodbi v enem od Homerjevih življenj; po njej je dar dečka, ki se takrat še ni imenoval Homer, ampak Melezigen, prepoznal njegov učitelj Femij in mu pred smrtjo zaupal vodenje svoje šole (prim. Lefkowitz, *First-Person* 91).

Na to se navezuje spet druga zgodba v »Viti Ambrosiani«, ki prav tako govori o priznanju oziroma potrditvi Pindarjevega daru: ko je Pindar napisal ditiramb, v katerem je Atene slavno označil za »oporo Grčije«,¹³ so ga njegovi rojaki Tebanci oglobili, vendar so globo zanj plačali Atenci. Vsekakor drži, da se je rivalstvo med aristokratskimi Tebami in demokratizirajočimi se Atenami zaostriilo na začetku 5. stoletja pr. Kr., v času grško-perzijskih vojn, ko so Atene stopile na čelo koalicije grških mestnih držav in Tebe, nasprotno, na drugo stran v zaveznitvo s Perzijo. Anekdota pa nakazuje, da je bil Pindar v političnem boju med velikima mestnima državama v precepu, a tudi da je bilo njegovo pesništvo zgodaj cenjeno med Grki ali da je morda celo že imelo panhelenski pomen.

Še več, Pindar je prav tako dosegel božje priznanje. To je prišlo od Pana, boga divjine, pastirjev in čred, ki je bil sicer zavetnik Arkadije, vendar so ga množično častili tudi v Bojotiji, Pindarjevi rodni deželi, kjer je njegov kult prevladoval na podeželju. »Vita Ambrosiana« pripoveduje, da so Pana nekoč nekje med Helikonom in Kitajronom slišali peti Pindarjev pajan, hvalnico v čast Apolonu. Pindar je potem v zahvalo napisal hvalnico v Panovo čast, ki se, kot navaja *vita*, začne z besedami: »O Pan, varuh Arkadije in častljivih svetih krajev čuvar.«¹⁴

Legendni zgodbi o Pindarju in Panu neposredno sledi še druga, zgodba o Pindarju in Demetri. Kot je rečeno v tej drugi zgodbi, se je Demetra Pindarju prikazala v sanjah in mu poočitala, da edino njej izmed bogov ni posvetil nobene hvalnice. Zato je napisal hvalnico, v kateri se je nanjo obrnil z »Gospa, ki prinašaš pravico«,¹⁵ ter za nameček njej in Panu postavil oltar »nasproti lastne hiše« (Drachmann 2, zv. 1). Pri tem je očitno, da je pisec »Vite Ambrosiane« (ali njegov vir) v boginji Materi iz »Tretjega pitijskega slavošpeva«, o kateri Pindar pravi, da ji dekleta (ali hčere) »skupaj s Panom pogosto pojejo pri mojih vratih«, a je posebej ne imenuje, prepoznal Demetro. *Thesmophóre*, »ta,

¹³ Fr. 76, Snell–Maehler 83, zv. 2.

¹⁴ Fr. 95, Snell–Maehler 93, zv. 2.

¹⁵ Fr. 37, Snell–Maehler 11, zv. 2.

ki prinaša pravico«, je bil namreč eden od Demetrinih častilskih nazivov, čeprav ne samo njenih, ampak tudi eden takšnih nazivov Matere bogov ali Velike Matere, boginje Kibebe, ter prav tako boginj Perzefone in Dindimene. Boginja, ta ali ona, katerakoli že, ki jo je Pindar slavil v svojem pesništvu, je torej v njegovi *viti* dobila ime in, skupaj s Panom, oltar. Ta oltar je, tako *vita*, postavil on sam – in »pri mojih vratih« je postal krajevno določnejši nasproti, namreč »nasproti lastne hiše«.

»Vita Ambrosiana« sicer sinhronizira Pindarjevo življenje z življenji drugih slavnih mož. Pindar, trdi, je bil mlajši sodobnik Simonida in oba sta obiskala dvor tirana Hierona v Sirakuzah. O Pindarjevi smrti pa spet pove zgodbo, namreč kako so se v Amonovo svetišče napolili romarji, da bi v Pindarjevem imenu vprašali, kaj je najboljše za ljudi, in Pindar je še tisto leto umrl. *Suda* ima različico, po kateri je to vprašal pesnik sam in potem nenadoma umrl. Toda obe sta različici Herodotove zgodbe o mladih Argejcih Kleobisu in Bitonu, ki jima je bog naklonil najboljšo, namreč da sta umrla takoj potem, ko sta opravila junaško dejanje (prim. Herodotus 60–61).

O Pindarjevi posmrtni slavi »Vita Ambrosiana« dodaja, da je špartanski kralj Pavzanija nekoč po pesnikovi smrti opustošil Tebe, a je prizanesel njegovi hiši, na katero je nekdo napisal: »Ne zažgite hiše pesnika Pindarja.« Veliko pozneje, v 2. stoletju, je po Bojotiji potoval kraljev soimenjak, sloviti antični geograf Pavzanija, ki poroča, da so mu pokazali Pindarjev grob, ruševine njegove hiše in svetišče matere Dindimene (9,25,3) (Demetro, ki ji Pindar v »Viti Ambrosiani« postavi oltar, pri tem zamenja z Dindimeno in oltar s svetiščem ter Demetro iz sanj, ki Pindarju v tej *viti* oponese, da ji ni namenil hvalnice, za nameček z njeno hčerjo Perzefono); v Amonovem svetišču pravi, da je videl kip, ki ga je poklonil Pindar, in ploščo z besedilom njegove hvalnice v čast temu bogu (9,16,1); in v Delfih železni stol, na katerem je Pindar, kadar je prišel tja, pesnil hvalnice Apolonu (10,24,5) (prim. Pausanias 1413, 1400 in 1494). Kljub temu pa slavni pesnik po smrti ni bil deležen božanskega čaščenja kakor, recimo, Arhiloh na rodnem Parosu.

»Vita Ambrosiana« se konča z epigramom, ki govori, da sta Pindarjev pepel, zbran s tuje grmade, iz Argosa v predirnem joku prinesli domov njegovi hčeri. Življenjepisec ne pojasni, čemu se je Pindar mudil v mestu na Peloponezu, niti tega ne poveže z zgodbo o njegovi smrti, ki jo je maloprej na kratko povedal sam. Za leto Pindarjeve smrti, ki ga ne navede, sicer velja 438 pr. Kr., seveda z vprašajem.

Kot lepo prihaja na spregled ob »Viti Ambrosiani«, so Pindarjeva življenja zbir različnih virov, od najzgodnejših ustnih do pestrih pisnih,

med katerimi prevladujejo življenja drugih pesnikov. Toda Pindarjevo življenje je v temelju potegnjeno iz njegovega dela. Tako kot druge pesniške *vite* so tudi Pindarjeve izvleček avtorja iz dela, portret človeka, na katerega daje sklepati njegovo delo samo. Pripoved, ki se pogosto opre na prvoosebno izjavo iz Pindarjevega pesništva, dobi anekdotično-legendno zgodbeno razvitje, zgodbe pa se potem bogatijo z zmeraj novimi nadrobnostmi. To in ono, kar je v Pindarjevih verzih nedoločno, ima nenadoma ime in kraj. Včasih sicer naletimo na racionalizacijo neverjetnega ali overjetenje čudežnega, na primer v Proklavi razlagi, da se je satje v ustih Pindarju zgodilo v sanjah. Vendar je Pindarjeva osrednja poteza, ki se izrisuje v njegovih življenjih, še zlasti v »Viti Ambrosiani«, pobožnost. V tem Pindarjeva *vita* ne greši; natančnejša je in zadeva bolj od marsikaterne moderne biografije, ki se razsipa v iluziji, da lahko iz obilice dostopnih podatkov izkoplje in v njih zgrabi življenje samo.

Sholije

Na biografiziranje naletimo tudi v sholijah. To so na splošno najrazličnejše pojasnjevalne opombe, ki so se med preučevanjem pesništva nabrale v antiki in se na grško govorečem vzhodu Evrope, v bizantinskem cesarstvu, kopičile še visoko v srednji vek.

Njihovi viri se zvečine stekajo v aleksandrijsko knjižnico. V njej so od 3. stoletja pr. Kr. delovali rodovi učenjakov, katerih *hypomnēmata*, samostojni tekoči komentarji k Pindarju in drugim pesnikom, so se izgubili. Iz dveh najbolj znanih takšnih komentarjev, Aristarhovega in Didimovega, je delala izvlečke in hkrati svoje kamenčke v mozaik aleksandrijskega pindaroslovja iz roda v rod dodajala množica brezimnih sholiastov (prim. npr. Dickey 504–505). O koristnosti sholij, ki so se, nasprotno, ohranile v rokopisih ob straneh pesniških besedil in bile včasih, v Pindarjevem primeru recimo v pozni antiki, združene v zbirko, sicer ni dvoma. Pogosto lahko odpognejo kontekst mita, ki ga Pindar v poglavitnih potezah samo nakaže, razprostrejo zgodovinsko ozadje oziroma prostor kakega dogodka ali kraja, razgrnejo krajevni verski običaj, napotijo na podobno pesniško rabo in še marsikaj. Vendar v njih ni pri delu samo izvleka življenja iz dela kakor v *vitah*, ampak tudi *razlaga dela z življenjem*.

V sholijah se pojavlja ista Pindarjeva poteza kakor v njegovih življenjih: pobožnost. Pindar v »Tretjem pitijskem slavospevu«, tik preden spregovori o petju deklet v čast Materi in Panu »pri mojih vratih«, pravi:

»A jaz k Materi hočem moliti.« (77)¹⁶ Sholija k temu verzu je ohranila zgodbo, ki izhaja od Aristarhovega učenca Aristodema. Sholias po njem povzema, da je Pindar učil Olimpiha igrati na piščal, ko sta na gori, kjer sta vadila, nenadoma planila hrup in plamen. Tedaj je Pindar »pomislil, da vidi, kako hodeč prihaja kamnit kip Matere bogov, zato je zraven hiše postavil kip Matere bogov in Pana«. ¹⁷ O tem, kaj se je zgodilo, so potem Tebanci dali povprašati delfsko preročišče, ki je odgovorilo, da je Materi bogov treba postaviti oltar. Osupli so menili, da je Pindar predvidel orakelj, in med obredi v čast boginji poslej izkazovali čast tudi njemu. Orakelj je torej potrdil, da se je zgodil čudež, ki ga je v svoji pobožni jasnovidnosti uzrl Pindar.

Toda ob pobožnosti se v sholijah izobličujeta tudi Pindarjeva tekmovalnost in pohlep. Tekmovalnost se lušči iz njegovega primerjanja sebe z drugimi pesniki. V »Drugem olimpijskem slivospevu« Pindar pravi, da kdor je moder, »mnogo ve po naravi, naučeni pohlepneži pa / proti božanski Zevsovi ptici / z mnogo jeziki kakor krokarji krakajo praznosti« (86–88). ¹⁸ Ti pohlepneži glede na to, da je glagol *garjein*, »krakati«, v nekaterih rokopisih v dvojini in da krokarji navadno lovijo v parih, ne samo da postanejo *krokarja*, ampak sholias v krokarskem paru tudi prepozna Pindarjeva sodobnika, Bakhilida in Simonida. ¹⁹ In v kavkah, ki se medtem, ko se orel z višine bliskovito spusti in zgrabi plen, »pasejo po nižavah« (Nem. 3,83), ²⁰ bodisi ta bodisi kateri drug sholias spet prepozna Bakhilida: »Zdi se, da se to nanaša na Bakhilida.« ²¹

Tekmovalnost med krokarji in kavkami na eni strani ter Zevsovo ptico, orlom Pindarjem, na drugi se v sholijah stopnjuje v osebno sovražnost. V »Četrtem nemejskem slivospevu« Pindar imenuje *epiboulíai*, »spletke«: »A čeprav pas ti globoka slanica / objema, se zoper spletke napni.« (36–37) ²² Očitno je, da govori v prispodobi. S prispodobo morske vode, segajoče do pasu, bržkone meri na pesniško snov in z morjem snovi, ki se ponuja v upesnitev, na nevarnosti, v katere bi se pri pesnjenju zapletel, če bi se pregloboko pogreznil v snov, šel preveč v širino in predaleč v zastranitve ter se razveznil. V sholiji pa spletke, ki jih snuje morje snovi, postanejo naklepi »spletkarjev«.

¹⁶ Snell–Maehler 74, zv. 1; prim. Senegačnik 136.

¹⁷ Shol. Pit. 3,137b, Drachmann 80–81, zv. 2.

¹⁸ Snell–Maehler 12, zv. 1; prim. Senegačnik 31–32.

¹⁹ Prim. shol. Ol. 2,157a, Drachmann 99, zv. 1.

²⁰ Snell–Maehler 131, zv. 1; prim. Senegačnik 233.

²¹ Shol. Nem. 3,143, Drachmann 62, zv. 3.

²² Snell–Maehler 133, zv. 1; prim. Senegačnik 236.

Pindar, trdi sholiast, to govori o sebi, in sicer tako, da samega sebe bodri proti njim: »Upri se njihovi spletki.«²³ A še več od tega: spletkarji niso samo »sovražniki«, za katere se bo pokazalo, da jih »daleč prekašamo, ko v luči krenemo v boj« (38). So namreč en sam sovražnik, saj sholiast tokrat med sovražniki pokaže na Simonida. Čeprav Pindar ne imenuje nikogar, spletke sholiast poosebi v spletkarje in sovražnike v Simonida: »Zdi se, da se to nanaša na Simonida, saj je on imel navado rabiti zastranitve.«²⁴

Zastranitve v sholiastovi razlagi niso posledica spletk, se pravi pasti, ki jih pesnjenju nastavlja njegova lastna snov. »Spletke« in »sovražniki« so navsezadnje *allegoroiúmenon*, »drugorečenica« za Simonida. Nevarnosti pri pesnjenju se na koncu hipostazirajo v sovražno razmerje med pesnikoma. Tako kot krokerji v »Drugem olimpijskem slavospěvu« zdaj tudi spletkarji oziroma sovražniki postanejo v pesnikovi osebni zgodovini hipostazirano razlagalo.

Po drugi strani v sholijah izstopa pohlep. To je najprej pohlep drugih. V pritožbi zaradi želje pesnikov po dobičku, kot jo Pindar izreka v »Drugem istmijskem slavospěvu«, sholiast razbere namig na Simonidov pohlep: Muza, ki nekoč ni bila dobičkaželjna, a zdaj dela za denar, je Simonid.²⁵ Čeprav Pindar spet ne imenuje nikogar, naj bi to, da si Muza za svoje delo daje plačevati, tudi Kalimah, eden izmed načelnikov aleksandrijske knjižnice in sam pesnik, razumel tako, kot da zaveda Simonida.²⁶

Med Grki se je razširila domneva, da je ta Pindarjev starejši sodobnik prvi pesnil po naročilu oziroma za denar. To, da je bil pohlepen, se ga je morda prijelo že v času njegovega življenja; že tedaj naj bi ga pred-sokratski mislec Ksenofan imenoval »stiskač«.²⁷ Vendar v fragmentih Simonidovega pesništva, ki so prišli do nas, o denarju ni ničesar. Lahko da se je zgodba o njegovem pohlepu spletla na podlagi visokoletečih besed, s katerimi je slavil zmago vprege z mulami, ki jih je hiperbolično imenoval »hčere viharmonogih konj«.²⁸ Aristotel v *Retoriki* pripoveduje, da sprva ni hotel spesniti slavospěva, ker mu je zmagovalec ponudil preskromno plačilo, ko pa mu je zanj dal spodoben znesek, je s hvalo pretiral. Kajti mule, pripominja Aristotel, so »tudi hčere oslov« (1405b; Aristotel 380).

²³ Shol. Nem. 4,60b, Drachmann 74, zv. 3.

²⁴ Shol. Nem. 4,60b, Drachmann 75, zv. 3.

²⁵ Prim. shol. Ist. 2,9a, 2,9b in 2,15a, Drachmann 214, 215, zv. 3.

²⁶ Prim. shol. Ist. 2,9b, Drachmann 214, zv. 3.

²⁷ Fr. 21 B 21, Diels–Kranz 332, zv. 1.

²⁸ Fr. 515, *Greek Lyric* 382.

Pri pesniškem pohlepu imamo v sholijah spet opravka s stopnjevanjem. Kljub Pindarjevemu pritoževanju zoper pohlep drugih tega namreč sholiasti kot izstopajočo značajsko potezo najdevajo tudi pri njem samem. V »Petem nemejskem slavospěvu« Pindar ob kip, ki se ne more premakniti z mesta, postavi svojo pesem, krilato besedo, ki ne samo da poleti, ampak lahko tudi potujoč doseže razne kraje. Sholiast ve povedati, da je za ta slavospěv zahteval tri tisoč drahem. Odgovor zmagovalčeve družine, ki ga je naročila, se je glasil, da bi za ta denar lahko dobili kip. Nazadnje je Pindar zahtevani znesek vendarle iztržil in napisal slavospěv, a se je za premajhno spoštovanje svojega pesništva oddolžil tako, da je slavospěv naročnikom v očitek začel s kipom,²⁹ ki ne vzdrži primerjave s pesmijo.

Drugje, recimo, Pindar pravi, da modrim, se pravi pesnikom, »ne škodi dobiček« (Nem. 7,18),³⁰ in v ozadju teh besed sholiast najde in izreče neizgovorjeno pesnikovo prepričanje, češ, zmagovalci morajo plačati, da bi v slavospěvu dosegli nesmrtno slavo.³¹ Še določnejši in ostrejši pa je komentar k verzu o človeškem cenjenju zlata z začetka »Petega istmijskega speva«: »Vemo, da je bil Pindar scela ljubitelj zlata.«³² V sholiastov množinski »vemo« se je očitno odtisnila domneva, ki je dobila mlade. Preja domnev se je skepila v skupinsko vednost: popolnoma jasno je, kaj je za Pindarja zlato. Od tod se jasni težki začetek speva. In jasni se iz pesnikove značajske poteze: Pindar je bil »ljubitelj zlata«.

Zlato torej v sholiastični hermenevtiki kaže na Pindarjev pohlep, in da to vemo, je navsezadnje dovolj, da razumemo vse, kar Pindar izreka o zlatu. Vendar zlato pri Pindarju stoji za najvišje. To obširno razlaga Martin Heidegger v predavanjih, ki jih je sicer v poglavitnem namenil najstarejšemu ohranjenemu fragmentu zahodne misli, izreku predsokratika Anaksimandra.³³ Pindar, pravi Heidegger, sicer dobro ve, kaj pri ljudeh zmore denar: naredi človeka. Tako na primer trdi oziroma s poudarkom zatrjuje: »Denar, denar je človek.« (Ist. 2,11)³⁴ A o zlatu pesni drugače. Prvi trije verzi »Petega istmijskega speva« se glasijo:

²⁹ Prim. shol. Nem. 5,1a, Drachmann 89, zv. 3.

³⁰ Snell–Maehler 145, zv. 1; prim. Senegačnik 252.

³¹ Prim. shol. Nem. 7,25a, Drachmann 120, zv. 3.

³² Shol. Ist. 5,2a, Drachmann 242, zv. 3.

³³ Ta predavanja je Heidegger verjetno napisal poleti ali jeseni leta 1942, a jih ni nikdar odpredaval. Pindarjevo pesnjenje zlata obravnava tudi v različici teh predavanj, ki jo je opustil, še preden je prišel do Anaksimandrovega izreka. Ob izpisanih predavanjih je objavljena v dodatku istega, oseminsedemdesetega zvezka Heideggerjevih zbranih del.

³⁴ Snell–Maehler 145, zv. 1; prim. Senegačnik 292.

Μᾶτερ Ἀελίου πολυώνυμε Θεῖα,
σέο ἔκατι καὶ μεγασθενῆ νόμισαν
χρυσὸν ἄνθρωποι περιώσιον ἄλλων.³⁵

Mati Sonca, Teja mnogoimena,
zaradi tebe tudi ljudje štejejo za silno močno
zlato, od drugega bolj pričujoče vsenaokrog.

Te verze je skladno s sholiastično hermenevtiko treba razumeti izhajajoč iz Pindarjevega pohlepa v povezavi z njegovo pobožnostjo: cenjenje zlata ljudem narekuje božanstvo. Toda kaj tu govori Pindar?

O zlatu pravi, da je za ljudi *periósios*, »bolj pričujoče« od vsega drugega. Heidegger opozarja, da to besedo v njeni jonski obliki, *periúsios*, pozna že Homer in da spada v isto pomensko polje kot *parousía* in *ousía*, ki je, preden je v govoricah filozofov postala izraz za bitnost, pomenila »premoženje« ali »imetje«. To, kar je *periósios*, pa ni nekaj vsenaokrog pričujočega, kar se ponuja v imetje človeku. Je več od česarkoli pričujočega – pri Pindarju je to torej zlato –, in prav razgrnitve tega, kar v besedi *periósios*, ne da bi bilo izrečeno, sogovori o zlatu, se loti Heidegger.

Zlato, kot ga pesni Pindar, sije oziroma sveti tako, da osvetljuje vse okrog sebe. Osvetljujoč vse drugo, ostaja *perí*, »okrog« njega, ne da bi se kdaj odmaknilo in ga zapustilo. Vse je obsijano in hkrati nadsijano od zlata, vse se kaže v njegovem soju, zunaj katerega se nič ne bi moglo prikazati. Zato je zlato prav v svojem sijanju ali svetenju, s katerim je presežno sopričujoče pri pričujočem in mu daje kazati se, bolj pričujoče oziroma bolj bivajoče od vsega bivajočega. Pindarjevo zlato ni kovina. To zlato je, s *Heideggerjevo*, ne s Pindarjevo besedo, »bit« – »na neki način bit bivajočega« (Heidegger 74). »'Bit'«, ugotavlja Heidegger, »je grško mišljeno vsvetlevajoče sijanje [*das erglänzende Scheinen*] ...« (96)

Kaj pa ima z zlatom opraviti boginja? Pindar v priklicevanju boginje na začetku speva pravi, češ, »zaradi tebe« imajo ljudje zlato za nekaj silno močnega. Vendar to ne pomeni, razlaga Heidegger, da je boginja vzrok človeškega mnenja o zlatu. Ne zapeljuje boginja ljudi k mnenju, da ima zlato silno moč in da je zato, ker tistemu, ki ga ima v posesti, prinaša cenjenje drugih, tudi bolj bivajoče od vsega drugega. Nasprotno: ljudi prek *theásthai*, božjega sebedajanja v gledanje, vodi h gledanju tega, kar je in kakor je. O tem govori ime, ki ji ga da Pindar, čeprav jo v isti sapi s pridevkom dodatno poimenuje za »mногоimeno«: *Theía*, »tista, ki gleda«. V tej boginji, ki jo Pindar priklicujoč imenuje

³⁵ Snell–Maehler 175, zv. 1; prim. Senegačnik 306.

dvakrat – najprej mati svetečega in svetlečega boga Sonca in nato nad vsemi *theoi*, »bogovi«, presežno Boginja –, Heidegger vidi celo boštvo, po katerem bogovi so, kar so: *Gottheit der Götter*, »boštvo bogov«, ki je njihovo bistvo. To pa je v gledanju oziroma pogledovanju. Božje gledanje, ki samo stoji v izvornem sijanju ali svetenju, pogleduje k človeku. Boginja z mnogimi imeni ali pač ta ali oni bog je, kar se daje človeškemu pogledu oziroma kar ta pogled ujame. V božjem pogledovanju se ponuja ugledanje.

Zato prvotno ne gleda človek. Pobuda pri gledanju ni na njegovi strani in gledanje ni dejavnost »subjekta«, naravnana na predmet. Gledanje ne izhaja od človeka, ampak od tistega, kar mu prihaja naproti. Bogovi pogledujejo v bivajoče, v stvari, ki nimajo pogleda, in iz njih gledajo človeka. Ko človek gleda, je že vzgledan, in ko ugleda, je ves oko. In zato to, da ima zlato silno moč, tudi ni človeško mnenje, noben proizvod predstavljanja.

Nomízein pri ljudeh ni »imeti«, ni »šteti za« v pomenu golega menjenja. »Šteti za« je tu treba razumeti iz *nómosa*, »zakona«, ki izhaja od biti bivajočega, in sicer kot spoštovanje tega zakona, kot *erachten*: pozorno gledati in pri ugledanem, bodisi pri bogu ali pri bivajočem, iz katerega bog pogleduje k človeku, upoštevati, kar je njegovega, vsakemu »pustiti, da mu pripade, kar mu pripada [*ihm sein Gehöriges gehören lassen*]« (Heidegger 75). V ta »šteti za« se v temelju prišteva spoštljivo upoštevanje vsega tistega, kar je in kakor je dano z zakonom biti, ter navsezadnje spoštovanje Boginje same, Teje, ki jo Pindar v Heideggerjevih očeh pesni v najtesnejši zvezi z zlatom in zlato samo *kakor* bit. Ni zlato bolj bivajoče od bivajočega, ker ima silno moč za ljudi, ampak se zato, ker je bolj bivajoče, šteje, da ima takšno moč. Zato je »Peti istmijski slavospev« »najbližji 'biti' in hkrati najsorodnejši pesnjenju mišljenja« (64) ter »najveličastnejši izmed Pindarjevih spevov« (76), prvi trije verzi tega speva pa »presijavajo ves uvod v spev, presijavajo ves spev, presijavajo vse Pindarjevo pesništvo« (97).

Heideggerjevo razumevanje Pindarjevega pesništva je vsekakor značilno uravnano glede na temeljni *fascinosum* in vodilo njegovega lastnega mišljenja: božje gledanje je kot pogledovanje k ljudem samo mogoče samo v sijanju zlata, se pravi biti, bogovi so po svojem bistvu posredniki in ljudje prejemniki biti itn. Vendar to razumevanje daje neizmerno globlji uvid v Pindarjevo pesnjenje zlata kakor sholije, ki ga pojasnjujejo iz Pindarjeve značajske poteze.

Sholiastično pojasnjevanje dela iz življenja pa se ni ustavilo pri takšnem karakteriziranju, ki vzvratno meče luč zlasti na temna mesta v Pindarjevem pesništvu, ampak je šlo še naprej. Sholiasti so povode

za Pindarjevo pesniško rekanje iskali v okoliščinah, v katerih je pesnil, oziroma v aktualijah iz njegovega življenja. V njem so (iz)najdevali konkretne detajle z jasnino močjo, ne da bi zarisali pot, po kateri so skozi odmikajoča se stoletja prihajali do njih. Takšne detajle je Hermann Fränkel, eden najprodornejših pindaroslovcev sploh, imenoval »marnje« (Fränkel 391).

Sholiastična *inventio* se je razpasla v 19. stoletju, ko je bil na pohodu historicizem. Pindarjevo pesništvo je pod egido Augusta Boeckha, izdajatelja in vplivnega komentatorja njegovih epinikijev, postalo »historična alegorija« (Young 584). Historicisti so ga v celoti razumeli kot retorično bogato obložen drugorek za to in ono iz Pindarjevega življenja, v čemer se osebna zgodovina križa s skupno politično zgodovino. Historicizem se ni ustavljal pred temnostjo Pindarjevega pesništva in je, »kadar zgodovina ni bila znana, opogumljal preučevalce, da so jo iznašli« (Lloyd-Jones 127). Tako so bile v poglobitni interpretamen tega pesništva povzdignjene marnje sholiastičnega porekla.

Od Pindarjevega življenja ostaja sledljiv njegov epinikijski itinerarij. V Grčiji so speve v čast zmagovalcem na športnih igrah navadno izvajali v mestih, kjer so se ti rodili ali prebivali, ali včasih tudi na kraju samem, kjer so dosegli zmago. V Pindarjevih obračanjih na zmagovalce in mesta, iz katerih so ti prihajali, se vsekakor riše sled njegovih epinikijskih potovanj po grškem svetu. Tako se Pindar na primer obrača na Sirakuze, mesto na Siciliji, češ, »k vam iz sijajnih Teb prihajam in prinašam / ta spev« (Pit. 2,3–4).³⁶ Lahko da je svoje epinikije na slavjih kdaj izvajal sam in kdaj morda kot voditelj zбора, ki ga je izuril za uprizoritev pesmi s plesom. Vendar ne vemo, kdaj je potoval skupaj s svojimi spevi, kdaj pa so potovali le spevi.

Kronologija Pindarjevih slavospevov je po naročilih, ki jih je dobil, vsaj delno znana. Pindarjev prvi po času nastanka določljivi epinikij je »Deseti pitijski slavospev« iz leta 498 pr. Kr. Poleg tega vemo, da je potem dobil naročilo dveh pitijskih zmagovalcev iz Akraganta na Siciliji in da je v osemdesetih letih spesnil več slavospevov za olimpijske in pitijske zmagovalce iz osrednjegrških mest, iz Orhomena, Aten in Teb, da je, nadalje, v tem desetletju vzpostavil stik z zmagovalci z Ajgine, za katere je v teku svoje dolge pesniške poti spesnil sploh največ, nato da je leta 476 prišlo prvo naročilo od Hierona, tirana iz Sirakuz, in da je ta »sicilska zveza« (Stoneman 23) trajala več let ter da je bilo leto 474 zanj *annus mirabilis*, saj je tedaj napisal kar šest slavospevov, med njimi prvič tudi spev v čast zmagovalca iz Kirene v dandanašnji Libiji, in

³⁶ Snell–Maehler 66, zv. 1; prim. Senegačnik 123.

sicer »Devetega pitijjskega«, čez leta pa še četrtega in petega. Naročila so prihajala iz osrednje Grčije in iz zahodnega grškega sveta, s Sicilije in iz Afrike, vendar ne tudi iz grške dežele na vzhodu, iz Homerjeve Jonije. Njegov zadnji časovni določljivi epinikij je »Osmi pitijski slavospev« iz leta 446, ki proti koncu kot labodji spev prinaša temni izrek: »Sence sen / je človek.« (95–96)³⁷

Sklep

Skratka, če se čisto na kratko vrnem k Pindarjevi *viti*: ta za razlago njegovega pesništva ni uporabna, ker niti ni namenjena takšni razlagi. Kot rečeno, so pglavitni vir za življenja pesnikov, tudi za Pindarjeva življenja, predvsem prvoosebne izjave iz njihovega pesništva, dojete kot namigi, ki so potem razviti v zgodbe. Toda te izjave (in karkoli povezljivega v pesnikovem delu z njegovim življenjem) v biografizirajoči sholiji postanejo razlagalski ključ. Ta je skovan zunaj – se pravi: *iz* pesništva *zunaj* njega samega. V tej obliki se vse, kar je iz dela mogoče »spraviti v življenje«, vrača v delo. Življenjepisni podatek, ki v *viti* pomaga graditi učinkovitost zgodbe, se obrne in postane ključ za odklepanje teksta.

V epinikijih Pindar o sebi govori tedaj, ko govori o svojem pesnjenju. Prvoosebne izjave, ki jih izreka v svojem imenu, zadevajo predvsem njegovo pesništvo. V vseh drugih prvoosebnih izjavah lahko prihaja do besede ta ali oni *tis*, ta ali oni »kdo«, Pindar sam, zbor, oba skupaj ali povsem nedoločni nekdo. Pindarjevo lastno življenje se nam v nadrobnostih nepovrnljivo skriva za njegovim pesnjenjem.

V sholijah pa je pogosto pri delu *plássein*, »zgnetanje« pesnikovega značaja, ki potem deluje kot interpretamen za njegovo pesništvo. Pridelek tega zgnetanja je plazma, ki na svoji protoplazmi, pesniški besedi, opravlja plastične operacije. Na to, da je mimo neznanega izvirnika zgneteni lik pesnika v resnici malik, zgovorno kaže fikcija o pohlepu, ki je postala razlagalo, ključ, ki izključuje globokomiselnost Pindarjevega pesnjenja in ga motivira z nizko strastjo. Še več: razlagalska fikcija, ki v sholijah narašča, Pindarjevo pesnjenje pojasnjuje glede na situacije ali konstelacije v njegovem življenju. Vendar je vsako odkritje, ki je *hkrati izobličenje* takšne konstelacije, fiktivna tvorba, zvarina, zgnetenina. Z razlagalsko plastiko lahko nastane le malik, neresnična podoba, ki ji k resničnosti ne more pomagati niti to, da ne stoji sama zase kakor kip, ampak je postavljena v naokrog doslikano krajino življenja.

³⁷ Snell–Maehler 105, zv. 1; prim. Senegačnik 187.

Temnost Pindarjeve pesniške besede se ne jasni z več podatki. Razumni, ki jim govorijo Pindarjeve puščice, so tisti, ki razumejo, da to, v kar te puščice merijo, ni jasno samo po sebi. To v Pindarjevi besedi ni le zašifrirano, tako da bi bilo lahko potem dekodirano v razlagi, spuščeno skoz filter, ki bi odsnel temnost in jo odstranil. Tisto, na kar meri Pindar, je samo temno in po tem se temni tudi Pindarjeva beseda.

LITERATURA

- Aristotel. *Retorika*. Prevod Matej Hriberšek. Ljubljana: Šola retorike Zupančič& Zupančič, 2011.
- Currie, Bruno. *Pindar and the Cult of Heroes*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
- Currie, Bruno, in Ian Rutherford. »The Reception of Greek Lyric Poetry in the Ancient World: Transmission, Canonization, and Paratext«. *The Reception of Greek Lyric Poetry in the Ancient World: Transmission, Canonization, and Paratext*. Ur. Bruno Currie in Ian Rutherford. Leiden; Boston, MA: Brill, 2019. 1–36.
- Dickey, Eleanor. »The Sources of Our Knowledge of Ancient Scholarship«. *Brill's Companion to Ancient Greek Scholarship*. Zv. 2. Ur. Franco Montanari, Stephanos Matthaios in Antonios Rengakos. Leiden; Boston, MA: Brill, 2015. 459–514.
- Diels, Hermann, in Walther Kranz, izd. *Fragmenti predsokratikov 1–3*. Prevod Dašo Benko idr. Ljubljana: Študentska založba, 2012.
- Dornseiff, Franz. *Pindars Stil*. Berlin: Wiedmannsche Buchhandlung, 1921.
- Drachmann, Aage B. *Scholia vetera in Pindari carmina*. Zv. 1: *Scholia in Olympionicas*. Leipzig: Teubner, 1903. Zv. 2: *Scholia in Pythionicas*. Leipzig: Teubner, 1910. Zv. 3: *Scholia in Nemeionicas et Isthmionicas*. Leipzig: Teubner, 1927.
- Fränkel, Hermann. »Schrullen in den Scholien zu Pindars Nemeen 7 und Olympien 3«. *Hermes* 4 (1961): 385–397.
- Gallo, Italo, izd. *Una nuova biografia di Pindaro (POxy. 2438)*. Salerno: Di Giacomo, 1968.
- Greek Lyric. Stesichorus, Ibycus, Simonides, and Others III*. Loeb 476. Grški izvirnik z angleškim prevodom. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1991.
- Hamilton, John T. *Soliciting Darkness. Pindar, Obscurity, and the Classical Tradition*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2003.
- Heidegger, Martin. *Der Spruch des Anaximander. Gesamtausgabe*. Zv. 78. Izd. Ingeborg Schübler. Frankfurt na Majni: Vittorio Klostermann, 2010.
- Herodotus. *Zgodbe*. 2. izd. Prevod Anton Sovrè. Ljubljana: Slovenska matica, 2003.
- Heziod. *Teogonija / Dela in dnevi*. Prevod Kajetan Gantar. Ljubljana: Modrijan, 2009.
- Horace. *Odes and Epodes*. Loeb 33. Latinski izvirnik z angleškim prevodom. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2004.
- Irigoin, Jean. *Histoire du texte de Pindar*. Pariz: Klincksieck, 1952.
- Kivilo, Maarit. *Early Greek Poets' Lives. The Shaping of the Tradition*. Leiden; Boston, MA: Brill, 2010.
- Lefkowitz, Mary R. »The Poet as Hero: Fifth-Century Autobiography and Subsequent Biographical Fiction«. *The Classical Quarterly* 2 (1978): 459–469.
- Lefkowitz, Mary R. *First-Person Fictions. Pindar's Poetic »I«*. Oxford: Clarendon Press, 1991.

- Lefkowitz, Mary R. *The Lives of the Greek Poets*. 2. izd. Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press, 2012.
- Lloyd-Jones, Hugh. »Modern Interpretation of Pindar: The Second Pythian and Seventh Nemean Odes«. *The Journal of Hellenic Studies* 93 (1973): 109–137.
- Negri, Monica. »Commento«. Eustazio di Tessalonica. *Introduzione al commentario a Pindaro*. Izd. Monica Negri. Brescia: Paideia Editrice, 2000. 67–275.
- Pausanias. *Helládos periégēsis. Complete Works*. Dvojezična elektronska izdaja. Hastings: Delphi, 2014. 815–1527.
- Pindar. *Slavospevi in izbrani fragmenti*. Prevod Brane Senegačnik. Ljubljana: Družina, 2013.
- Race, William H. »The End of 'Olympia' 2: Pindar and the 'Vulgar'«. *California Studies in Classical Antiquity* 12 (1979): 251–267.
- Sapfo. *Pesmi*. Dvojezična izdaja. Prevod Marko Marinčič. Ljubljana: KUD Logos, 2008.
- Snell, Bruno, in Herwig Maehler, izd. *Pindari carmina cum fragmentis*. Zv. 1: *Epinicia*. Leipzig: B. G. Teubner, 1980. Zv. 2: *Fragmenta. Indices*. Leipzig: B. G. Teubner, 1975.
- Young, David C. »Pindaric Criticism«. *The Minnesota Review* 4 (1963–1964): 584–641.

Pindar's Life in *vitae* and in Scholia to His Poetry

Keywords: ancient Greek poetry / Pindar / understanding of poetry / *vitae* of the poets / scholia

In the canon of Greek lyric poets, Pindar was placed first by the librarians of Alexandria. He became the master lyricist, although he does not seem to be a model of metrical regularity in his songs in honor of the victors of the athletic games, the only part of his poetry that has survived almost intact. Moreover, even Pindar's compatriots, despite their love of measure, calibration, and clarity, considered his poetic language obscure. He himself spoke of the need to interpret his poetry, or what it referred to. The interpretation of a poet's work through his life, on the other hand, had already appeared among the Greeks. The linking of work and life began in the *vitae*, which, as far as the poets of the archaic period were concerned, were not written down until several centuries after their deaths and developed into a literary genre of their own. Given the scarcity of other material, the *vitae* in the case of the lyric poets rely mainly on their first-person statements. Their main feature, therefore, is the extraction of the life from the work, the portrait of the man suggested by the work itself. Pindar's *vitae* thus foreground his piety. Biographisation, however, with its inevitable fictional gesture, is also found in scholiastic writing on

Pindar's poetry, which likewise originated in Alexandria. But the (in)found biographical information that effectively contributes to the construction of the anecdotal-legendary stories in the *vitae* is reversed in the scholia and becomes the key to unlocking the text.

1.01 Izvirni znanstveni članek / Original scientific article

UDK 821.14'02.09-1Pindar

DOI: <https://doi.org/10.3986/pkn.v46.i3.01>